

Andrej E. Skubic: *Norišnica*. Ljubljana: Študentska založba, 2004 (knjižna zbirka *Beletrina*).

Še pomnite legendarno zaroto proti visokolibidnemu profesorju angleščine (ki so ga študentje Filozofske fakultete takoj prepoznali) v romanu *Grenki med*? Pa furioznega Kristusa iz *Fužinskega bluza*? Poulični jezik njegovih likov? In neskončnih ljubljanskih legend in mitov, ki se začenjajo v slogu: "Smo sedel pri Lovcu. Petnajst let nazaj. Zadi na asfaltu za betonskimi teglci je spal Zlato, legendarni klošar iz Rimskega zida. Dve zimi poznej je zmrznu v eni veži, ko je pijan zaspal pod štengami. Noben od kelnarjev si ga ni upal zbuditi, Zlato je bil institucija." *Grenki med* je požel nagrado za najboljši prvenec in kresnik leta 2000, morda še prepričljivejši *Fužinski bluz* pa je ujel le nominacijo. Obe knjigi sta bili razprodani, pa tudi v knjižnicah jih boste dobili le z večjo spretnostjo. S toliko večjim zanimanjem je bila torej pričakovana tretja Skubičeva knjiga, ki se pa od prvih dveh precej razlikuje.

Norišnica je zbirka enajstih kratkih zgodb, večji del katerih je bil že objavljen v literarnih revijah v obdobju zadnjih petnajstih let. Vendar zgodbe niso razvrščene kronološko, mnoge izmed njih je avtor precej predelal. Takšna je recimo zgodba *Andaluzijski pes*, v kateri sta obiskovalca K4 globoko pod straniščem kluba v prejšnji različici zgodbe (objavljeni v reviji *Literatura*) našla mrtvega boga, zdaj pa jima pisatelj nastavi mrtvega hudiča. Da je bog mrtev, vemo že od Nietzscheja, tokrat je poanta bolj pretanjena. Zadnji stavek izreče junak zgodbe: "A potem pa sem vse to jaz?"

Večinoma gre za tipične kratke zgodbe, za katere je značilen nenavaden obrat na koncu besedila, ki pa kriznega položaja ne razreši in pusti konec odprt. Žanrsko značilna je prva zgodba *Poslušajte, gospod Marjan*. Tesnoben malomeščanski večer ob prižganem večernem dnevniku in pritoževanju prepirljive sosedice prelomi poejevsko grozljivi namig, da je gospod Marjan s

kuhinjskim nožem zaklal otroka iz azilnega doma. Vendar za to domnevo ne dobimo trdnega dokaza, pa tudi če bi ga – prizorišče v dnevni sobi se ne spremeni, nervozni učitelj geografije Marjan se še naprej ukvarja s svojo odtujeno ženo, z brezbriznimi učenci, ki ne znajo na zemljevidu najti niti Slovenije, in s sosedskimi problemi, kot je na primer, ali bo gospa Gromova plačala svoj delež za streho ali ne. Nasprotno sta zgodbi *Slike, kot jih še ni bilo* in *Nočem s tem vlakom* prej niz več sklenjenih celot, ki nimajo enega odsekanega dramaturškega loka, značilnega za kratko zgodbo. Tu in tam začutimo zamah romanopisca, ki razveje svet glavnega junaka ven iz kratkoproznih okvirjev, nastajati začnejo majhne podzgodbe, ki bi se najbrž lahko razširile v krajši roman (takšna je predvsem najdaljša zgodba v knjigi *Dihati*). Ta raznovrstnost pa ne deluje neurejeno, z menjavanjem dolgih in kratkih dob počasi začutimo nervozni ritem, ki ustrezno odraža rdečo nit knjige – ugotovitev avtorja, da je svet, v katerem živimo, nor. Ta norost ni več zaprta zunaj meja družbe v institucionalizirane ustanove. Norost je povsod okoli nas, pa tudi v nas samih. A tu nimamo opraviti z veselimi Breuglovimi norci, s karnevalskim norenjem. Morda se karnevalski svet tu in tam začuti (npr. v dogajanju med ljubljanskimi klošarji), večinoma pa gre za prikrite norosti, ki se skrivajo pod krinko vsakdanjosti – mirni gospodje Marjani, ki tu in tam oddivjajo zdravit svoje potlačene probleme na otroška igrišča z mesarskimi noži v rokah. Svet se je spremenil v norišnico. Kako je nastala ta vseobsegajoča norišnica in kje je izhod iz nje, pa sta poglavitni vprašanji te knjige.

Za začetek se Skubic v svojih zgodbah loti raznih deviacij, ki jih opazi v naši podalpski deželi, še posebej pa v njemu ljubi Ljubljanski kotlini, in se ustavlja pri pomembnejših dogodkih polpretekle zgodovine. Za glavna vzroka norosti se izkažeta osamljenost junakov in posledični nacionalizem, s katerim si skušajo dvigniti nakrhanu samozavest. Gašper Troha v spremni besedi ta dva pojava razlaga s pomočjo terminologije Antonija Negri in Michaela Hardta: osamljenost je posledica globalnega imperija, ki sicer briše nacionalne razlike, a potiska človeka v osamljenost brezimnega stanovanja v blokovskem naselju. Nacionalizem pa je obrnjen pojav, ki združuje ljudi proti zunanemu sovražniku – kapitalu – zato pa ima poguben vpliv navznoter, saj zatira drugačne. Skepticizem do nove slovenske nacionalne samozavesti je očiten v zgodbi *Povest brez jezdeca*, v kateri avtor prikaže družbico, ki tik pred plebiscitom brezdelno posedu po ljubljanskih barih. Glavnemu junaku in njegovemu dekletu se že takrat zdi osamosvojitvena retorika prenapeta in odzoveta se z ustreznim cinizmom: "S štirimi milijoni pridnih rok nas ni strah prihodnosti. A mislite, da so najeli mojstre za marketing? /.../ Kaj naj dela toliko rok? Orjejo polja in ledine. Žgečkajo male punčke. Mlatijo idiote, zlo, primitive. /.../" Skubic se v zgodbi *Preizkus z jabolkom* loti tudi teme izbrisanih, ki je odličen primer tega, kako narod ščiti svoje notranje meje. Zaradi nekaj izmenjanih žalitev sosedi prijavijo očeta malega Gorana, pripovedovalca zgodbe. In policija holivudsko izvede aretacijo: specialci vdrejo v stanovanje v trenutku, ko družina praznuje

pravoslavni božič, za nameček pa družinskega očeta v zaporu pošteno pretepejo. Vsa zgodba poteka v kratkih udarnih sekvencah, ki spominjajo na montažo akcijskega filma.

Manj cinizma pusti v junaku zgodbe *Svet brez Connie Malone* slovenska osamosvojitvena vojna. Irski ljubimki razloži spoznanja, ki jih je potegnil iz vojnih razmer: "Kadar koli se lahko zgodi kar koli. Pa saj to človek takole teoretično ve, samo ne takole, ne tako zares." A izkaže se, da tudi ta slovenska velika zgodba morda le ni tako velika v primerjavi z vsakodnevnimi incidenti v severni Irski.

Ob teh motivih, ki jih poznamo iz televizijskih poročil, teče intimna tema osamljenosti. Ta je problem rabljev in tudi žrtev. Skubic natančno obdela psihologijo nasilja v zgodbi *Dihati*, ta govori o neverjetni osamljenosti človeka, ki sam živi v blokovskem naselju. Posledično začne doživljati občutek strahu, boji se uporabljati svojo klet, ker bogve kaj se dogaja tam spodaj, nenehno se izogiba klapi fantov, imenovani Brlecova banda, in čez okno oprezuje za sosedi, iz previdnosti se prijazno nasmiha sosedu Miši, čeprav ta očitno trpinči svojo ženo. Ko ga sam vodja klape, Brlec, nekega dne pozdravi, vsi strahovi splahnijo: morda bo začel z njimi igrati košarko, v klet bo postavil sodček vina, Brlecova banda ni več tista zla sila, ki uničuje poštna nabiralnike, ampak postanejo v njegovi domišljiji mogočni varuhi njegovega bloka, videti je, da bi se jim z veseljem pridružil tudi pri drugih akcijah – recimo pri zastraševanju homoseksualcev, ki zahajajo v bližnji bar med bloki.

Če Skubic v začetnih zgodbah prikaže norost družbe (*Poslušajte, gospod Marjan, Andaluzijski pes, Slike, kakršnih še ni bilo ...*) in potem raziskuje vzroke zanjo (*Povest brez jezdeca, Dihati, Preizkus z jabolkom*), pa na koncu knjige prikaže tudi rešitev. Nakaže jo Connie Malone: važno je skupaj spiti skodelico toplega čaja, važno se je dotikati. Nedolžnost, ljubezen. Tematsko zbirko zaokroža zgodba *Nič hudega ni*, ki prikazuje starševsko ljubezen do punčke, ki ima epilepsijo. Še vedno smo v isti norišnici: v središču zgodbe je majhno ljubko bitje, ki po nedolžnem trpi. Pa vendar je ljubezen do otroka nekakšno sidro, nekaj, kar ni in ne more biti podvrženo cinizmu. Nenehen strah za punčkinu zdravje in ljubezen, ki jo oče čuti do nje, samoumevno izrineta občutke osamljenosti in sovraštva. Življenje dobi pozitivno središče.

Preveč angažirano, resnobno? Pravzaprav ne. Andrej Skubic zgodbe rahlja s svojim znamenitim humorjem, ki niha nekje med cinizmom in grotesko. Ni sicer daljših "urbanih mitov", ki sestavljajo *Fužinski bluz*, pogosta pa so značilna skubičevska baročna bluzenja glavnih junakov, ki izhajajo iz izjemno bujne domišljije. Tako recimo junak zgodbe *Dihati* razmišlja, kaj bi se lahko z njim zgodilo po smrti: "Ležal bi tam ves čuden in plav, vedno bolj grozen, mislim, nazadnje bi se začel že kar nekako pacati, rjavkasti sokovi bi se začeli cediti dol na tla pa počasi po stopnicah, vhodi v lifte bi bili vsi lepljivi od njih, moj sladkobni zadah bi se začel počasi širiti pa se zajedati v reže vrat, ki zapirajo posamezne hodnike, v vse hodnike pa bi prodrli pa bogve, kaj potem,

mogoče celo v posamezna stanovanja, k Novakovim, k Ritterjevima, k stari Šumanci, k Lajovicem. Noter v spalnice, v dnevne sobe, v kuhinje pa hladilnik. Ne, res bi bilo celo sranje.”

Najbolj groteskna je verjetno središčna zgodba *Nočem s tem vlakom*. Glavna oseba je upokojeni učitelj geografije, ki potuje z mednarodno vozovnico po Evropi, spi po postajah in nosi enak gromozanski nahrbtnik kakor preostali interrailovci. Skubic gospoda posadi v kupe skupaj z Vladom Tepešem, grofom Drakulo, z razposajenimi mladimi lepoticami, v Barceloni pa ga skrivnostno spentlja z lepo bogatašinja Mario. Ta ga obda z razkošjem in eleganco, medtem ko si on želi le balinanja z upokojenci na Zajčji Dobravi, kar v lepotici sproži smrtonosno ljubosumje. Zgodba tako pogosto uhaja iz realistično zastavljenega okvirja v bizarne fantastične zaključke, ki bi jih lahko razlagali tudi kot blodnje gospoda Vladimirja. Navsezadnje je tudi on le eden izmed bolnikov v *Norišnici*.

Interrail nas spomni na primerjave Andreja Skubica s Polono Glavan in njenim interrailovskim romanom kolažem *Noč v Evropi*. Še bližje ji je morda druga interrailovska Skubičeva zgodba *Svet brez Connie Malone*. A medtem ko se Polona Glavan nagiba k minimalizmu, k majhnim slikam o eksistencialnih problemih mladih ljudi, Skubic s primeri majhnih usod pretresa svojo idejo. Njegovih enajst zgodb nas spomni na enajsti september, po katerem so se začeli globalni problemi družbe vse bolj dotikati življenja slehernika, posledično pa se jim tudi literatura vse težje izogne.

Čprav morda manj zabavna kot prvi dve knjigi, *Norišnica* še intenzivneje brska po raznovrstnih slovenskih problemih in paradoksih, ki nas mučijo od osamosvojitve naprej. Brez odvečnega moraliziranja splete iz svojih raznovrstnih junakov, ki nihajo od klošarjev do spoštovanega učiteljskega srednjega sloja, zapleteno tapiserijo, v kateri se bo bralec skoraj zagotovo prepoznal.